

Historiske studier over dansk litteratur 1960–74

Af JØRGEN BREITENSTEIN

Den *historisk* orienterede litteraturforskning har i Danmark i nogen grad været på tilbagetog i efterkrigstiden og også i de sidste femten år. Der er flere grunde hertil. En af dem er den dominerende rolle, som nykritikken i en periode kom til at spille. Hvor værdifulde studier den end har fremkaldt, førte den dog i sin mest ekstreme form til svigtende interesse for enhver sammenhæng uden for værket selv, også en historisk sammenhæng. Heller ikke de senere følgende retninger, strukturalisme og marxisme, har været gunstige for et historisk præget litteraturstudium. Ganske vist skulle en marxistisk orienteret sociologisk forskning kunne føre til interessante historiske resultater. Den nye danske marxistiske litteraturforskning har imidlertid ikke frembragt noget, der kan sammenlignes med f. eks. Gunnar Ahlströms nu klassiske værk *Det moderna genombrottet i Nordens litteratur* (1947, 2. udg. 1974).

En anden forklaring er, at den inspiration, der udgik fra visse særlig fremragende litteraturforskere, efterhånden er ved at miste sin virkning. Jeg tænker især på Vilh. Andersen og Paul V. Rubow, men også andre kunne nævnes. Det er især tydeligt på det komparatistiske område. Her havde Rubow tidligere haft stor betydning, og der kom en række betydelige værker. I perioden efter 1960 er der derimod kun én større udpræget komparativ undersøgelse at pege på.

Den vigtigste forklaring ligger dog nok dybere. Ændringer i uddannelsesforholdene og i samfundsforholdene i det hele taget synes at have ført til et noget lavere kundskabs- og belæsthedsniveau også hos de nye cand. mag.'er i dansk, magistre i sammenlignende litteraturhistorie m. fl., der skulle være de nye litteraturforskere. Og da historiske, ikke mindst komparative, undersøgelser på en vis måde er de mest krævende, er det ikke så mærkeligt, at mange er søgt over i andre former for litteraturforskning.

Den pessimisme, som disse betragtninger kan synes at give udtryk for, er dog langtfra absolut. Også i perioden 1960–74 er der kommet en lang række værdifulde historiske studier over dansk litteratur. Og selv om mange af dem skyldes ældre forskere, kan man dog kon-

statere, at også en række unge litteraturhistorikere har ydet væsentlige bidrag på dette område.

I det følgende vil vi give en kronologisk oversigt over de landvindinger, der er gjort inden for de forskellige litterære perioder.

Vi omtaler værker inden for en række af litteraturforskningens genrer, men ser bort fra rene fortolkninger og enkelte forfattermonografier af rent fortolkende, ikke-historisk tilsnit. Men grænserne er vanskelige at drage. Der benyttes for oversigtens skyld samme inddeling som i Politikens litteraturhistorie: tiden indtil 1800; 1800–1870; 1870–1920; tiden efter 1920.

1°. På den *middelalderlige* litteraturs område er der grund til særlig at fremhæve to disputater, som er monografier over to genrers danske manifestationer, set på international baggrund. Tue Gads *Legenden i dansk middelalder* (1961) giver litteraturhistoriske, genremæssige studier over legenderne. Dens første del behandler den latinske legende i middelalderen i almindelighed, med *Legenda aurea* som eksempel; anden del definerer ved hjælp af de her fundne kategorier den danske legendes særegenheder. Anne Riising giver i *Danmarks middelalderlige prædiken* (1969) en analyse af ider og tendenser i de bevarede danske prædikener fra middelalderen og når til det resultat, at de stort set er som andre landes. Begge de to monografier er vigtige, fordi de for første gang giver genremæssige og komparative undersøgelser af to væsentlige litteraturformer.

Andre dele af vor middelalderlitteratur har kun fremkaldt enkelte større studier. I *Marsk Stig-viserne* (1963) tager Helge Toldberg et klassisk problem i folkeviseforskningen op til revision – og når til det modsatte resultat af Hans Brix: den lange A-vise tilskrives, med gode argumenter, Anders Sørensen Vedel. Anker Teilgaard Laugesen har med *Introduktion til Saxo* (1972) kyndigt gjort status over Saxo-forskningen med lige stor vægt på forfatteren og historikeren.

Et hovedværk inden for studiet af den danske *baroklitteratur* er Erik Sønderholms disputats om Jacob Worm (1971), bd. 3 af den store Worm-udgave. Mere end litterær analyse er det en biografi, sat i sammenhæng med tidens historie. Et betydningsfuldt nyt stof er inddraget. Studier af en helt anden art finder man i et tysk værk, Wilhelm Frieses *Nordische Barockdichtung* (München, 1968). Et indledende afsnit om verdensbilledet i de nordiske lande giver baggrunden for bo-

gens hoveddel, »Die Dichtung«, om barokdigtningens formkræfter og samfundsmæssige funktion. Det er et lærd, systematisk arbejde, der bidrager til en præcisere forståelse af skandinavisk og dermed af dansk barok.

I det 18. århundredes litteratur er det Holberg, der har fremkaldt flest nye studier. Men ved nærmere eftersyn viser det sig, at nye resultater er sparsomme. Jørgen Stender Clausen vil i *Holberg og Le Nouveau Théâtre Italien* (1970) sandsynliggøre, at Holberg tidligere end almindelig antaget har lært en del af Le Nouveau Théâtre Italien's repertoire at kende, og at nogle af hans komedier er påvirket deraf. Undersøgelsen er vanskelig, da det allermeste af dette repertoire kun kendes fra resumeer og omtale, og man nødes til at konstatere, at der ikke kan føres bevis for en eneste af de af Stender Clausen formodede påvirkninger. Jens Kruuses *Holbergs maske* (1964) postulerer et indre drama i komediernes, en kamp mellem kaos og meningsløshed på den ene side og fornuften på den anden. Holbergs univers, siger Kruise, er ikke moralsk, men et, hvori passioner og affekter hersker. Det er efter min mening en misforståelse: Holberg omdannet i Jens Kruuses billede. Reidar Myhres *Holbergs pædagogiske idéer* (Oslo, 1969) hævder, at det pædagogiske i videste forstand er centralt hos Holberg. Hans bog er en levende skrevet oversigt over et emne, som der hidtil ikke har været nogen samlet behandling af. Mest virkelig nyt finder man dog i tre små skrifter om specielle emner, udgivet af Holbergsamfundet: E. [Esbern] Spang-Hanssen, *Fra Ludvig Holbergs unge dage* (1963; striden med Hojer og dens eftervirkninger); Ebbe Spang-Hanssen, *Erasmus Montanus og naturvidenskaben* (1965); A. Kragelund, *Ludvig Holberg citatkunstneren* (1962; forholdet til Plinius d. y.).

I forlængelse af Holberg-litteraturen må man nævne Anne E. Jensens disputats *Studier over europæisk drama i Danmark 1722-1770* (1968), en fortræffelig redegørelse for de udenlandske dramaformer, der nåede os i denne periode. Mest interessant er nok skildringen af, hvordan Grønnegade-traditionen dominerede på den genoprettede skueplads indtil Holbergs død og derefter, især i 1760'erne, delvis blev nedbrudt. Mere populær er hendes *Teatret i Lille Grønnegade* (1972), der dog er fornyende i forhold til Nystrøm ved at sætte teatret i relation til byen København og ved at følge det sæson for sæson.

Om århundredets store salmedigter har vi fået H. Hejselbjerg Paul-

sens disputats *Sønderjydske Psamlesang 1717-1740* (1962), der bl. a. ved hjælp af nyfundet materiale på glimrende måde placerer Brorsons salmedigtning i dens sammenhæng med det slesvigske miljø og understreger betydningen af de særlige kirkelige forhold i Slesvig.

Hans Brix' *Ambrosius Stub* (1960) har værdi ved at inddrage nyt materiale; i øvrigt er den ved sin forening af dristige hypoteser og gode analyser karakteristisk for forfatteren.

Fantastiske teorier om Ewald og Wessel er fremført i henholdsvis Louis E. Grandjean, *Johannes Ewald og Birthe i Rungsted* (1961) og Harald Langberg, *Den store satire* (1973). Bredo Baard Frøens *La Société Littéraire Norvégienne à Copenhague 1772-1813* (Oslo, 1962) er en omhyggelig studie, der går ud over Winsnes' fremstilling og i øvrigt lægger særlig vægt på den nationale side af Norske Selskabs virke.

Baggesen-forskningen har taget et stort opsving. Aage Henriksens *Den rejsende* (1961) er samlet om digterens erotiske dualisme. Den vil vise, at hans forfatterskab successivt er påvirket af de to hovedretninger inden for det sene 18. århundredes elskovslære: den kunstnerisk-intellektuelle, hvis kerne var forestillingen om Venus Urania, og den mere borgerlige, der havde tilknytning til kristne inderlighedssekters Sophia-mystik. L. L. Albertsens *Odins Mjød* (Aarhus, 1969) fremstiller Baggesen som en dualistisk filosof, for hvem både det gode og det onde er udstrømmet fra en guddom, der således selv befinder sig hinsides dualismen. Mere speciel er Horst Nägeles *Der deutsche Idealismus in der existentiellen Kategorie des Humors* (Neumünster, 1971), en filologisk grundig, men diffus studie over eposet *Adam und Eva*. Værdifulde bidrag til Baggesen-forskningen er Flemming Dahls oversættelser, fortolkninger og kommentarer til *Parthenais* og *Oceania* (1965 og 1968). Men der mangler stadig en både bred og dybtgående, nøgtern, kronologisk ordnet monografi.

Vi må endnu omtale to bøger, hvis emner begge peger ind i det nye århundrede. Flemming Lundgreen-Nielsens *Den nordiske fortælling i det 18. århundrede* (1968) er en fin litteraturhistorisk studie over en genre, der måtte dø, da romantikken fornyede de gammel-nordiske emner. Anne E. Jensens *Rahbek og de danske digtere* (1960) gør rede for Rahbeks syn på sin egen og de følgende generationer af danske digtere.

2°. Tre bøger har ud fra vidt forskellige synspunkter søgt at sige noget generelt om vor *romantiske* litteratur. Knud Bjarne Gjesings *Den*

romantiske bevægelse (Odense, 1974) griber sagen idéhistorisk an og hævder, at to ting er konstituerende for den danske romantik: en monistisk kosmologi og en identifikation af tænken og væren på et idealistisk grundlag. Det betænkelige ved denne skarpsindige afhandling er det samme som ved andre, lignende forsøg: man generaliserer på en sådan måde, at meget falder udenfor. Hos Gjesing er der endda bygget på et begrænset materiale. Men forfatteren erkender selv, at resultatet er en abstraktion. Også Sven Møller Kristensens *Den dobbelte Eros* (1966) er idéhistorisk orienteret, men dens metode er mindre spekulativ. Gennem analyser af en række typiske værker belyser han dualismen mellem sjæl og legeme i den danske romantik. De i sig selv gode analyser er hele tiden med stor sikkerhed sat ind i en litteraturhistorisk sammenhæng, og perspektivet er yderligere udvidet ved sammenligninger med det 18. århundrede og med naturalismen. Jens Kr. Andersen og Leif Emerek, *Aladdin-Noureddin traditionen i det 19. århundrede* (1972) er et forsøg på en marxistisk belysning af et hovedmotiv i romantikkens litteratur. Indtil 1857, hævdes det, er det kun de Aladdin-lignende figurer, der kan opnå lykke, ved en »kosmologisk legitimation«; efter dette tidspunkt har også Noureddinskikkelser denne mulighed, i kraft af en »økonomisk legitimation«, dvs. ved arbejde. Grundlaget for denne forandring skulle være den frie forfatning og en række økonomiske og erhvervsmæssige foranstaltninger fra omkring 1857, der er følger af denne. I store træk er der noget rigtigt i bogens idé, men sammenknytningen omkring 1857 holder ikke, bl. a. fordi flere af de bøger, man påberåber sig, er kommet i selve året 1857 (*Phantasterne*, 3. del af *Hjemløs*).

Endnu to, meget mere specielle, arbejder dækker hele perioden. Det ene er Finn Hauberg Mortensens guldmedaljeopgave *Litteraturfunktion og symbolnorm* (1973). De konklusioner, han når til på sit begrænsede område, stemmer med det almene billede af litteraturkritikkens udvikling i dette tidsrum, kendt fra Rubow. Resultaterne kan synes spinkle i forhold til værkets store omfang, men det ligger delvis i opgaven. Det andet er Jørgen Breitensteins *Italiensk kunst i den danske romantik* (1966), der bl. a. er en studie over den italienske kunsts indflydelse på vor romantiske digtning.

Der er kommet tre nye bøger om Henrich Steffens. Men hverken Fritz Pauls *Henrich Steffens* (München, 1973) eller Helge Hultbergs *Den unge Henrich Steffens* (1973) bidrager meget til dansk litteraturhistorie. Anderledes med Børge Ørsteds *J. P. Mynster og Henrich Steffens* (1965). Dens første del er en sammenlignende skildring af

Mynsters og Steffens' udvikling indtil 1802; i anden del (1802-07) er Mynster hovedpersonen, og Steffens tilskrives her en væsentlig indflydelse på dennes religiøse udvikling. Denne tesis er tvivlsom. Det interessante værk er ikke helt heldigt komponeret; det havde været bedre simpelt hen at gøre det til en bog om Mynsters udvikling.

Oehlenschläger-studiet har fået nye impulser fra det nyoprettede Oehlenschläger-Selskab, der både udgiver en årbog (fra 1972) med mindre artikler og en række andre skrifter. Vi kan kun nævne et par studier. Jørgen Fafner giver et fint rids af *Oehlenschlägers verskunst* (1965), mens William Michelsen i *Om H. C. Ørsted og tankebilledet bag Oehlenschlägers Aladdin* (u. å.) med noget usikre argumenter hævder, at Ørsteds totalanskuelse var fuldt så væsentlig for Oehlenschläger som Steffens'. Nok så vigtige er et par udgiverarbejder. Daniell Preisz har fortsat, men desværre ikke afsluttet sin lærde kommentar til digterens breve 1809-1829, og Povl Ingerslev-Jensen har udgivet den hidtil utrykte dagbog fra Italiens-rejsen, *Wallfahrt nach Rom von Genf* (1974).

Den store fornyelse i Grundtvig-forskningen i 1950'erne er fortsat efter 1960. Det største værk er Kaj Thanings monumentale disputats *Menneske først* - (1964), der i lige grad er præget af lærdom og menneskelig forståelse. Dens grundtanke er, at 1832 er det afgørende år i Grundtvigs liv. Under arbejdet på den nye *Nordens Mythologi* kommer han til en ny erkendelse. Han vender sig bort fra den hensigt at omskabe verden ved hjælp af ideer, som den tyske idealisme efter hans opfattelse forsøgte, bliver »realist« og vil tage verden, som den er. Han vil nu gerne forene sig med alle »åndelige mennesker«, også ikke-kristne. Omvendelsen til livet er særlig en omvendelse til nutidens liv. Tidligere havde han villet ændre det efter fortidens mønster, men nu er fortidens opgave kun at hjælpe de nulevende til klarhed. Tanken om 1832 som det afgørende år blev bekræftet i Knud E. Bugges *Skolen for livet. Studier over N. F. S. Grundtvigs pædagogiske tanker* (1964), der viser, at Grundtvigs pædagogiske ideer udvikler sig gennem faser, der svarer til faserne i hans udvikling i øvrigt. Thanings værk har gjort det lettere at se, at Grundtvigs menneskesyn er for snævert opfattet i to teologiske afhandlinger, Harry Aronsons *Mänskligt och kristet* (Stockholm, 1960) og Erik Heinemeier, *Grundtvigs menneskesyn* (1962). Ved siden af disse bøger, der mest handler om Grundtvigs ideer, står en række mere egentlig litteraturhistoriske arbejder. Flemming Lundgreen-Nielsen på-

viser i den fortræffelige *N. F. S. Grundtvig. Skæbne og forsyn* (1965), at der i Grundtvigs nordiske dramatik og i andre samtidige tekster af ham er en modsætning mellem det antikke skæbne-begreb og det kristne forsyns-begreb. Når Grundtvigs fortolkning af skæbne-begrebet er så vaklende i perioden 1805–10, skyldes det, at han nok er kristen, men samtidig tiltrukket af den hedenske fatalisme – en dobbelthed, som Lundgreen-Nielsen forklarer psykologisk. Bag Jørgen Elbeks *Grundtvig og de græske salmer* (1960) ligger opdagelsen af en væsentlig kilde til digterens gendigtninger af græske salmer, og han får således et solidere fundament for sine sammenligninger af originaler og oversættelser, der igen munder ud i konklusioner vedrørende arten af Grundtvigs kristendom. Christian Thodberg gør i *En glemt dimension i Grundtvigs salmer* (1969) rede for en anden af salmedigterens kilder, Balles dåbsritual, og understreger således sammenhængen mellem liturgi og salmer. – To udenlandske forskere har behandlet særlige sider af forfatterskabet. Sigurd Aa. Aarnes giver i *Historieskrivning og livssyn hos Grundtvig* (Bergen, 1961) i modsætning til Michelsen ikke en historisk-genetisk, men en systematisk studie over Grundtvig som historiker. Erica Simon har som indledning til Grundtvigs afhandling *Om Nordens videnskabelige Forening (De l'union culturelle du Nord)*, (1962) skrevet en afhandling om hans kulturfilosofi, stimulerende netop fordi emnet er set udefra og fremstillet med fransk klarhed.

Om tre af den poetiske realismes hovedfigurer foreligger der nye, værdifulde arbejder. Søren Baggescens *Den Blicherske Novelle* (1965) er hovedværket om Blicher. Den giver for det første en fortrinlig redegørelse for de litterære forudsætninger, specielt læsefrugt-novellen. For det andet rummer den skarpsindige analyser af enkelt-noveller med udmærkede konklusioner om grundmotiverne i Blichers noveller; faren for overfortolkning er dog ikke altid undgået. For det tredje slutter bogen med en tankevækkende, om end diskutabel litteraturhistorisk placering af Blicher, med udgangspunkt i den idé, at den europæiske individualisme slår igennem i dansk litteratur allerede 1824. Oluf Friis har med *Hjortens Flugt. Bidrag til studiet af Christian Winthers digtning* (1961) givet os en smuk, klassisk litteraturhistorisk monografi, lige udmærket m. h. t. placering, genesis og æstetisk analyse – og i tilgift den mønstergyldigt udgivne og kommenterede »Studiebog«, Winthers optegnelser til brug for digtet. Idéen i Uffe Andreasens *Poul Møller og romantismen* (1973) er, at der i løbet af perioden 1826–38 sker en udvikling i Poul Møllers livsanskuelse henimod idealisme –

hvad man kunne kalde »personlighedens idealisme«. Dette demonstreres overbevisende på en række forskellige områder.

J. L. Heiberg er hovedpersonen i Henning Fengers inciterende *The Heibergs* (New York, 1971). Bogen lægger størst vægt på komparative og dramahistoriske synspunkter og viser på ny Fengers sans for det åndelige klima omkring en forfatter.

Det vigtigste nye værk om H. C. Andersen er Niels Koføeds doktorafhandling, *Studier i H. C. Andersens fortællekunst* (1967), der uden nogen tesis giver mange gode bidrag til æstetiske studier over H. C. Andersen, ofte i historisk sammenhæng. Eigil Nyborg giver i *Den indre linie i H. C. Andersens eventyr* (1962) Jung'ske, Arne Duve i *Symbolikken i H. C. Andersens eventyr* (Oslo, 1967) dybdepsykologiske analyser af eventyrene. Begge dele forekommer meget tvivlsomt. Over for Frederick J. Marker, *Hans Christian Andersen and the Romantic Theatre* (Toronto, 1971) er tvivlen af anden art. Det er en dramahistorisk og teaterhistorisk studie, der bruger Andersens skuespil og Det kgl. Teaters opførelser af dem som typiske eksempler på det europæiske romantiske teater – ud fra den tanke, at skuespillene er af værdi, og at vor nationalscene dengang var blandt Europas førende skuespilhuse. Bogen er fængslende, men man undgår ikke en fornemmelse af forkerte proportioner, når Andersens skuespil tillægges så stor betydning. Helge Topsøe-Jensen har i *Buket til Andersen* (1971) samlet efterskrifter til 25 eventyr, fortrinsvis udgaverne fra Nordlundes bogtrykkeri, med oplysninger om tilblivelse, modtagelse m. m.

Inden for periodens Kierkegaard-forskning har vi her mest grund til at fremhæve Niels Thulstrups minutjose, historisk-kronologiske redegørelse for *Kierkegaards forhold til Hegel* (1967). Thulstrup viser, at Kierkegaard nok overtog en stor del af den spekulative idealismes terminologi, men aldrig var hegelianer. Han skitserede sin eksistentielle problematik allerede sommeren 1835, før han kendte noget videre til hegelianismen. Når han i sit forfatterskabs første fase bekæmper den, er det for at helbrede sin samtid. Vi skal kun nævne et par andre bøger inden for periodens rige, mest rent filosofiske Kierkegaard-litteratur. Gregor Malantschuks *Dialektik og Eksistens hos Søren Kierkegaard* (1968) vil vise, at Kierkegaard skabte sin dialektiske metode som et redskab for sin eksistensfilosofi. Kr. Nordentoft giver i første bind af sit dobbeltværk en storslået studie over *Kierkegaards psykologi* (1972), der hævdes at bygge på det aksiom, at menneskene fundamentalt ligner hinanden, og at mennesket følgelig er en definerlig stør-

relse. Andet bind, »Hvad siger Brand-Majoren?« Kierkegaards opgør med sin samtid (1973), har til hensigt at vise, at Kierkegaard i højere grad end hidtil antaget var optaget af samfundsspørgsmål.

Om Goldschmidt har Mogens Brøndsted skrevet to bøger, den kyn-dige biografi *Meir Goldschmidt* (1965) og *Goldschmidts Fortællekunst* (1967), en række bredt refererende analyser, med mange fine iagttagelser. Paul V. Rubows *Goldschmidt og Nemesis* (1968) er en ud-mærket gennemgang af Nemesis-motivet i Goldschmidts teori og prak-sis, selvfølgelig med overlegen beherskelse af litterære forudsætninger og tidsbaggrund. Elias Bredsdorffs *Goldschmidts »Corsaren«* (1962) er populær, men meget læseværdig. Endelig skal nævnes Morten Borups store udgaver af Goldschmidts breve (1963 og 1964) – ikke mindre imponerende, når man betænker, at han i vor periode tillige har ud-sendt kommenterede udgaver af Chr. Winthers og Drachmanns breve (1968-70, resp. 1974) og forberedt Poul Møllers.

3°. Som overgang til den følgende periode kan man omtale Knud Wentzels *Fortolkning og Skæbne* (1970). Gennem analyse af fire ro-maner fra romantismen og fire fra naturalismen vil han vise forskellen mellem de to retninger. Centralbegrebet er »fortolkningen«, tilværelses-fortolkningen: romantismens romaner skildrer opbygningen af en så-dan fortolkning, naturalismens nedbrydningen. I denne forbindelse er to divergenser i livsanskuelse af afgørende betydning: romantismen tror på den frie vilje og på en metafysisk verdensorden, naturalismen ikke. Wentzels studie kunne fortjene at blive uddybet ved inddragelse af et større materiale.

Det eneste større værk om hele den naturalistiske og realistiske periode er Johan Fjord Jensens *Turgenjev i dansk åndsliv* (1961), et særdeles dygtigt arbejde, der med samme sikkerhed gør rede for over-sættelser, kritik og påvirkninger og sætter det hele ind i en åndshisto-risk sammenhæng. Der er kun lidt at kritisere; f. eks. går forfatteren nok for vidt i troen på en Turgenjev-påvirkning hos J. P. Jacobsen.

Henning Fenger har i *Georg Brandes et la France* (Paris, 1963) for et fransk publikum sammenfattet resultaterne af sine to danske Brandes-bøger. Meget klart udtrykker han her den egentlige tesis i dobbelt-værket om den unge Brandes: at den nye realistiske litteratur i Skandinavien, takket være Brandes' smag og personlighed, i sin op-rindelse kom til at stå i den franske romantismes og ikke i den franske naturalismes tegn. Fenger har i øvrigt suppleret sin disputats med to

lærerige afhandlinger om Brandes' forhold til Ibsen og Bjørnson indtil 1872 (Edda, 1964). Svenskeren Bertil Nolin har i *Den gode europén* (Uppsala, 1965) taget tråden op, hvor Fenger slap den, og givet en redegørelse for Brandes' forhold til de forskellige europæiske literaturer i årene 1871–93. Denne bog er mindre psykologisk orienteret end Fengers og mindre lagt an på et billede af *individet* Brandes, der overvejende skildres som formidler af udenlandsk litteratur. Der er f. eks. et fint kapitel, »Den slaviska vågen«, om hans kendskab til russisk og polsk litteratur. Endelig skal det nævnes, at udgaven af Brandes' internationale *Correspondance* er afsluttet med det tyske bind og Paul Krügers dertil hørende grundige kommentar (1966).

Mens Drachmann og Schandorph ikke har fristet nogen til nye studier i vor periode – der er ellers opgaver nok –, har der været stor interesse for J. P. Jacobsen. Med hele sin særprægede form er Jørgen Ottosens *J. P. Jacobsens »Mogens«* (1968) et betydeligt arbejde. Den første, meget omfattende, del er skarpt polemisk, men en nyttig oprydning. Her gøres der op med en række påvirkningsteorier (Brandes, Darwin, fransk naturalisme) og med tidligere tolkningsforsøg, og endelig konstateres det, at man hidtil kun på utilfredsstillende måde har behandlet *Mogens'* placering i forfatterskabet. Denne første del skal desuden være et opgør med den traditionelle litteraturforskning, men i så henseende er den mindre overbevisende: selv om nogle metoder er brugt forkert, kan de jo være gode nok i sig selv. Der er heller ikke noget metodisk utraditionelt ved Ottosens egen tolkning i anden del: *Mogens* ses her som en dualistisk myte om splittelse mellem ånd og legeme, med branden som hovedsymbol. Horst Nägeles *J. P. Jacobsen* (Stuttgart, 1973) er et koncentrat af viden om digteren, en håndbog med særdeles udførlig bibliografi. Et afsluttende kapitel skildrer Jacobsens indflydelse i Tyskland.

Jørn Langsteds *Edvard Brandes' skuespillerportrætter* (1972) er en ideologikritisk analyse, der vil vise en indre modsigelse i teaterkritikerens portrætter, fremkaldt af hans individualistiske holdning. Langsted erkender selv, at hans bog kun giver en lille del af studiet af Edvard Brandes som teaterkritiker, der igen kun er en lille del af det samlede Edvard Brandes-studium. Men den har perspektiver ud over sit snævre emne.

Bent Haugaard Jeppesens *Henrik Pontoppidans samfundskritik* (1962) gennemprøver fornuftigt tvesynsteorien på det sociale og politiske område. Man kan med forfatteren betragte den som et supple-

ment til Knut Ahnlunds disputats, der ikke behandlede denne side af forfatterskabet. Også Elias Bredsdorff tager i sin disputats *Henrik Pontoppidan og Georg Brandes, I* (1964), digteren fra den politiske side. Han prøver at holde Pontoppidan så fast som muligt til den radikale tradition, i opposition til Vilh. Andersen. Det er en kyndig gennemgang, men uden meget nyt, bortset fra de delvis unøjagtigt gengivne breve. I bd. II (1964), der gør rede for det personlige forhold mellem Brandes og Pontoppidan, er der mere nyt, men af mindre betydning. Thorkild Skjerbæk er i *Kunst og budskab* (1970) utilfreds med tidligere Pontoppidan-litteratur, bl. a. fordi værkerne undertiden er forsvundet under omtalen af idédebatten (Ahnlund), og fordi man ikke har gjort nok ud af varianterne i Pontoppidans værker. På intet af disse punkter yder Skjerbæk dog selv noget helt tilfredsstillende.

Harry Jacobsen har fortsat med bd. 3 (1961) og 4 (1966) af sin storartede, grundige, psykologisk indfølelse biografi af Herman Bang. Ikke mindst bd. 3, om årene i Frankrig, er stærkt fornyende. Et efterslæt er *Herman Bang. Nye studier* (1974). Selve analyserne af Bangs bøger er det svageste punkt i Harry Jacobsens værk, og man glæder sig derfor dobbelt over Torbjörn Nilssons *Impressionisten Herman Bang* (Stockholm, 1965), der i det væsentlige er en analyse af udviklingen af Bangs impressionisme, med hovedvægten på værkerne fra 1885-89. Det grundige arbejde giver endvidere, i forbindelse med hovedtemaet, en redegørelse for kilderne til *Tine*. Hanne Amsinck uddyber i *Scenestruktøren Herman Bang og det franske symbolistiske teater* (1972) den viden, vi fra Harry Jacobsen havde om Bangs forhold til Lugné-Poes Théâtre de l'Oeuvre.

Også om 1890'ernes digtere har vi fået flere nye studier. I Knut Ahnlunds *Den unge Gustav Wied* (1964) veksler biografiske kapitler med mest psykologisk orienterede analyser af Wieds værker. Det er et udmærket arbejde, der fremdrager nyt stof og giver den første samlede behandling af emnet.

Men halvfemserne er især symbolisternes tid. I »*Fagre Ord*«. *Nyfundne Manuskripter af Ingeborg og Viggo Stuckenberg* (1962) har Johs. Brøndum-Nielsen påvist Ingeborg Stuckenbergs afgørende, skabende bidrag til romanen *Fagre Ord* og hævder endda – med rette –, at hendes oprindelige partier ofte har større friskhed end hendes mands tilpudsninger. Manuskripterne er selvsagt udgivet med filologisk perfektion. Om Johannes Jørgensen er der kommet to udmærkede bøger

ger af englænderen W. Glyn Jones. *Johannes Jørgensens modne År* (1963) belyser en række af hans værker fra tiden efter 1914 i lyset af hans venskab med den franske malerinde Andrée Carof. *Johannes Jørgensen* (New York, 1969) giver analyser af forfatterskabet, ordnet efter genrer, med underbelysning af lyrikken. Mærkelig er Gunnar Modvigs *Eros, kunst og socialitet* (1974), der med udgangspunkt i en skarpsindig analyse af rejsebogen *Valfart* fremfører den tanke, at hovedformålet med Sophus Claussens digtning efter 1896 var at fremme den erotiske enhed – altså den harmoniske enhed af det sjælelige og det legemlige i erotikken – i den samtidige civilisation. Til støtte herfor citeres en række digte, men fortolkningerne er vilkårlige, og hele teorien er efter min mening en fejltagelse. Harry Andersen vil med *Studier i Sophus Claussens lyrik* (1967) give analyser af digte, som Ernst Frandsen havde forbigået. Som ellers hos Harry Andersen er det mest ordstudier, tekstkritik og tekstsammenligninger. Mere udpræget litteraturhistorisk er samme forfatters *Ludvig Holstein i den litterære tradition* (1963), der vil gøre rede for Holsteins ligheder med og påvirkninger fra ældre og samtidig dansk lyrik. Meget er usikkert, men der bliver væsentlige rigtige iagttagelser tilbage.

Om den derefter følgende litterære retning, nyrealismen eller det stoflige gennembrud, har Sven Møller Kristensen skrevet en tankevækkende bog, *Den store generation* (1974). Den behandler de nye folkelige forfattere omkring 1900 som en enhed og inddrager desuden maleri (fynboerne) og musik (Carl Nielsen). Bogen er sociologisk: den forklarer den kunstneriske bølge ud fra et samspil af tre faktorer: den døende almue- eller bondekultur, som de nævnte forfattere lige havde nået at opleve; den grundtvigsk prægede skole og folkeoplysning; den moderne, brandesianske kunst og tankeverden. Der er ingen tvivl om, at der ligger et marxistisk syn bag denne bog, men med sit klare, naturlige sprog og sit virkelige historiske perspektiv står den fjernt fra en vis moderne, vulgær-marxistisk forskning.

Tre nye bøger om Johannes V. Jensen er skrevet ud fra vidt forskellige synspunkter. Leif Nedergaards brede, velorienterede skildring af digterens liv og værker i *Johannes V. Jensen* (1968) er nærmest apologetisk; han siger selv, at han vil fremdrage Johs. V. Jensens egne intentioner med værkerne. Jørgen Elbeks *Johannes V. Jensen* (1966) bygger på den idé, at den unge digter er mere værd end den ældre, fordi der ved det vilde opgør med splittelsen gik væsentlige værdier til spilde. Et slutningskapitel behandler hans forhold til den lidt ældre,

den samtidige og den yngre danske digtning. Men mesterværket er Oluf Friis' klassisk fuldendte monografi om *Den unge Johannes V. Jensen* (1974). Den forener dybtgående analyser, omhyggelig og stærkt fornyende biografi og redegørelse for litteraturhistorisk og åndshistorisk baggrund. Det sidste er dog – men vel med rette – mindre fremtrædende end i Friis' bog om *Hjortens Flugt*.

Morsomt nok er det hidtil eneste større værk om Nexø skrevet af en fransk forsker. Jacqueline Le Bras-Barrets *Martin Andersen Nexø écrivain du prolétariat* (Paris, 1969) gør fint rede for samspelet mellem Nexøs tid, liv og værk. Analyserne af romanerne rummer mange vigtige iagttagelser, især på det stilistiske område, uden dog tilnærmelsesvis at være udtømmende. H. A. Koefoed giver i *To Nexø-studier* (Risskov, 1967) dels en nyttig, detaljeret gennemgang af de selvoplevede træk i *Lotterisvensken*, dels en skitsemæssig redegørelse for Nexøs forhold til Bornholm.

4°. Det er måske naturligt, at *tiden efter 1920* endnu ikke har fremkaldt så mange egentlig litteraturhistoriske værker som de tidligere perioder. De fleste af de nye bøger er samlet om enkelte forfattere, og der er undertiden kun lidt historisk perspektiv. Alligevel giver de ofte bidrag til litteraturens historie.

Af tyvernes forfattere har Tom Kristensen været mest i forgrunden. Niels Egebaks *Tom Kristensen* (1971) prøver at gennemføre en »symptomal« læsning af forfatterskabet, hvilket bare vil sige, at man bag teksternes åbenlyse mening søger en skjult sammenhæng. Når man trænger gennem et lag af overflødig fag-jargon, finder man ikke sjældent gode iagttagelser både af enkelt-tekster og af temacr. Men der er også store fejl. Egebak har stirret sig blind på begrebet »skrifthandling« og ledes derved undertiden til urimelige fortolkninger. Desuden kasserer han Tom Kristensens produktion efter 1930 så at sige ubeset. Mogens Bjerring Hansens *Person og vision. »Hærværk« og dens forudsætninger* (1972) er for lidt konkret og desuden noget uklart skrevet. Dens idé er, at forfatteren af *Hærværk* indtager et mellemstandpunkt mellem en side af 1890'ernes litteratur (den unge Hamsun og den unge Johs. V. Jensen) på den ene side og Joyce på den anden. *Lyrikeren Tom Kristensen* (1971), udgivet af Aage Jørgensen, rummer bidrag af forskellige, hvoraf kun få er stringente. Om *Jacob Paludan* har vi fået Emil Frederiksens introduktion (1966), der er et led i hans række af små, kyndige bøger om samtidige fortællere (*Knuth Becker*

(1970), H. C. Branner (1966), Willy-August Linnemann (1969)). I bogen om Paludan er det interessanteste den ikke dårligt underbyggede påstand om, at Jørgen Steins skæbne ikke primært er bestemt af tiden. Af denne påstand kunne Frederiksen have draget vidtrækkende konsekvenser.

En outsider i tyvernes digtning har omsider fået en faglig behandling. Både Finn Stein Larsens *Jens August Schade* (1973) og Poul Houes *Jens August Schades naturlyrik* (u. å.) er mest analytiske, men især Houe sætter tillige Schade i forbindelse med sensymbolisterne.

Som ventelig har vi fået nye studier over nogle af tredivernes sociale og politiske forfattere. Jens Kr. Andersen og Leif Emerek har leveret skarpsindige, marxistisk-ideologikritiske undersøgelser af *Hans Kirks forfatterskab* (1972) og *Hans Scherfigs forfatterskab* (1973). Bogen om Kirk fastslår, at denne i hele sit forfatterskab er realist i ortodoks marxistisk betydning, og at der således er tale om en enhed, hvis mest overordnede struktur er en modsætning mellem magt og anti-magt. Det er en ny tanke, at Kirks romaner tilsammen giver en slags Danmarks-historie 1900-52, og at der samtidig er en bevægelse i emnevalg fra underklasse til overklasse – hvilket skulle svare til Danmarks udvikling i samme periode! Resultatet af bogen om Scherfig er, at han giver en konkret analyse af kapitalismens negativitet, men en abstrakt anvisning på positivitet, en bekendelse til jorden og dens idyl.

Men også andre af tredivernes forfattere har givet stof til ny forskning. Povl Schmidt har skrevet to fine bøger om *Paul la Cour* (1963 og 1971). Den første vil vise la Cours eksistensopfattelse gennem en analyse af hans billedsprog; den anden gennemgår forfatterskabet med særlig vægt på la Cours oplevelser af næsten mystiske øjeblikke, hvor åndens verden skabes, idet det normale tidsbegreb ophæves. Mindre væsentlig er Otto Kampp Olsens motiv-registrerende *På vej med Paul la Cour* (1962). – Frederik Nielsen har skrevet en ikke synderlig dybtgående *Nis Petersen* (1970), og W. Glyn Jones har med *Færø og kosmos* (1974) givet os den første – brede og solide – bog om William Heinesen. – Om tredivernes dramatik er der kun kommet Niels Birger Wamberges lovlige løse og overfladiske *Soya* (1966) og Søren Holms *Kaj Munk. Den religiøse Problematik i hans Dramaer* (1961), der fremstiller Munk som kæmpende dualist.

Ingen af tredivernes forfattere har i vor periode vakt tilnærmelsesvis så stor interesse som Karen Blixen. De nye bøger spænder fra biografien med det noget anstrengende præg af society-snak (Parmenia

Migel, *Titania*, London, 1968) til de ofte dybsindige, men undertiden også vel teoretiserende og verdensfjerne udlægninger hos Robert Langbaum (*The Gaiety of Vision*, New York, 1965), Erik O. Johannesson (*The World of Isak Dinesen*, Seattle, 1961) eller Donald Hannah (*Isak Dinesen and Karen Blixen*, London, 1971). Det betydeligste og for litteraturhistorien vigtigste arbejde er Aage Kabells *Karen Blixen debuterer* (München, 1968), der på tre felter giver noget væsentligt: en overordentlig veldokumenteret skildring af Karen Blixens liv til 1931; fine, helt nye fortolkninger af Osceola-novellerne; analyser af *Syv fantastiske Fortællinger*, med en ny og utvivlsomt rigtig forståelse af det seksuelles betydning. Der viser sig gennem analyserne en helhedsopfattelse af bogen, selv om den ikke direkte kommer frem, og vi får desuden mange nye oplysninger om de litterære forudsætninger for fortællingerne. Skulle man indvende noget, måtte det være, at Aage Kabell nok i for høj grad tror på en *udvikling* hos Karen Blixens personer.

Blandt krigens og efterkrigstidens forfattere er det Martin A. Hansen, der har været genstand for den grundigste udforskning. Vigtigst er Thorkild Bjørnvigs disputats *Kains Alter* (1964). Han har haft to mål med bogen: dels at fortolke værkerne i kronologisk orden og fastslå perioderne i forfatterskabet, dels at analysere konflikten mellem kunst og kristendom og påvise sporene af den jordrystelse, opfattelsen af kunsten som kainsværk har forårsaget i forfatterskabet. Det er et fornemt arbejde, på positiv måde præget af, at forfatteren både er digter og akademiker. Imidlertid fremkaldte det en stærk opposition. Ole Wivel afviste tesen om kainsmotivet (i artiklen »Omkring Kains Alter«, i *Kunsten og Krigen*, 1965). Erik M. Christensen ville i *Ex auditorio* (1965) forklare hele Martin A. Hansens forfatterskab ud fra Anders Nygrens idéhistoriske opstilling af nomos-agape-eros, som digteren ikke kendte. Det virker på forhånd usandsynligt, at den fuldt ud skulle passe på Martin A. Hansen, og man må nok betragte skematiseringen i Christensens bog som en metodisk fejl. Bjørnvig har efter mit skøn stort set gendrevet sine kritikeres påstande i *Forsvar for Kains Alter* (1965). Wivel har dog fastholdt sit synspunkt i sin *Martin A. Hansen* (1967-69), der i øvrigt udmærket supplerer Bjørnvigs disputats. Metoden er her biografisk og historisk-genetisk. Hovedkilden er dagbogen, men der inddrages også andet utrykt materiale. Analyserne af værkerne har oftest udgangspunkt i deres tilblivelseshistorie. Jan Nissens *Den unge Martin A. Hansen* (1974) meddeler udvalgt do-

kumentarisk stof, mest breve, der belyser den unge digters udvikling ca. 1930–42. Desuden er der en forbindende tekst af Nissen, dels kommentarer, dels fortolkende og perspektiverende betragtninger. Det er et værdifuldt supplement til den tidligere forskning – og grundlag for ny.

Af de senere forfattere er kun få blevet genstand for en monografisk behandling. Torben Brostrøms *Klaus Rifbjerg* (1970) giver en gennemgang af forfatterskabet i form af analyser af de enkelte værker. Disse analyser er langtfra udtømmende, undertiden kun antydninger, men altid prægede af værdifuld forståelse. Også Rifbjergs forhold til tiden har Brostrøm en sikker sans for.

Til den modernistiske danske prosa omkring 1960 skrev Thomas Bredsdorff en meget nyttig introduktion, *Sære Fortællere* (1967). At hans inddeling (i den fantastiske, den naturalistiske og den abstrakte fortælling) næppe holder, kan man ikke bebrejde ham, da han var så nær på begivenhederne. Ved en sådan introduktion bør man vel heller ikke kritisere, at der mere er tale om tilløb end om virkelige fortolkninger.

Det er bemærkelsesværdigt, at perioden 1960–74 kun har frembragt et enkelt værk, der går på langs af den danske litteraturhistorie: Kai Møller Nielsens disputats *Homeroversættelser og Heksameterdigte* (Odense, 1974). Bogen udmærker sig ved grundige analyser og et klart overblik. Den tilstræber fuldstændighed for perioden 1750–1925, der er langt den vigtigste, men behandler også flere tidligere og senere værker. De individuelle og tidsprægede træk hos de enkelte digtere og oversættere træder klart frem, og alt i alt er det et morsomt længdesnit gennem dansk litteratur. Samtidig kan man med forfatteren betragte afhandlingen som et forarbejde til en »Homer i dansk åndsliv«, der f. eks. i højere grad skulle inddrage idéhistoriske synspunkter.

Vi er kommet til vejs ende. Med en vis undren må man konstatere, at den stærkest repræsenterede genre er forfattermonografien, biografisk, nykritisk, ideologikritisk eller byggende på en kombination af flere metoder. Forfatteren eller forfatterskabet synes stadig for de fleste litteraturhistorikere at være den fundamentale enhed. Enkelte af disse bøger åbner dog større litteraturhistoriske perspektiver, f. eks. Søren Baggesens bog om Blicher eller Bertil Nolins om Brandes, også Oluf Friis' værk-monografi om *Hjortens Flugt*. Studier over en hel

periodes litteratur har der været få af, væsentligst Sv. Møller Kristensens bog om århundredskiftets litteratur. En modstilling af to perioders litteratur, om end på ret snæver basis, har vi hos Knud Wentzel og hos Andersen og Emerek. Noget så centralt som den danske litteraturs forhold til udlandets finder vi i de to disputatser om middelalderlitteratur, i Fjord Jensens bog om Turgenjev-indflydelsen og ellers kun spredt, f. eks. i de netop nævnte værker af Baggesen, Friis og Nolin og, mere drama- og teaterhistorisk orienteret, i Anne E. Jensens disputats.

Læseren har sikkert selv opdaget kriterierne for mine domme. De værdifulde værker er dem, der giver ny viden om væsentlige ting eller nye fortolkninger, der er så nøgterne og overbevisende, at de også må betragtes som ny viden. Vor periode har på enkelte punkter nærmet os til de endelige løsninger, men der er stadig mange store og smukke opgaver tilbage. Skal man ønske noget for den kommende tid, må det være større interesse for egentlig historiske og komparative synsmåder.